

موضوعات جدیدی در معرفت‌شناسی، به زودی برای فیلسوفان مسلمان جلب توجه می‌کند

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) گفت:

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) گفت: پیش بینی می‌کنم که در آینده موضوعات جدید در معرفت‌شناسی، برای فیلسوفان مسلمان جلب توجه کند که از جمله آنها فلسفه دین فمینیستی، تحلیل ایمان، الگوهای مختلف مطرح شده برای خدا و هرمنوتیک دینی هستند اما هنوز لازم است کارهای زیادی در این زمینه صورت بگیرد.

به گزارش خبرنگار ایگنا، محمد لگنهاوزن، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، امروز چهارشنبه ۲۵ آبان ماه در «مدرسه پائیزه زمینه های فلسفی فلسفه دین» که از سوی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران برگزار می‌شود با موضوع «فلسفه دین اسلامی» سخنرانی کرد.

گزیده سخنان وی را می‌خوانید؛

نقدهای امثال کانت به مباحث الهیاتی باعث شده عده ای فکر کنند فلسفه دین شکست خورده است اما در مقابل این جریان، افرادی برای احیای الهیات طبیعی تلاش کردند. از جمله در سال ۱۸۸۹ در نامه ای به زبان لاتین به کاتولیک‌ها تأکید شد که برای دفاع کردن از مباحث دینی، به مباحث الهیاتی و فلسفه دین توجه داشته باشند.

در اوایل قرن بیستم کتاب‌هایی زیادی در زمینه فلسفه دین چاپ شد اما با این همه تبدیل به رشته ای بسیار بزرگ نشد. در میان این آثار، به نظرم یک کتاب جالب با عنوان فلسفه دین وجود دارد که در سال ۱۹۴۰ چاپ شده است. صرف نظر از دیدگاهی که نویسنده در آنجا از آن دفاع می‌کند اما کتاب‌شناسی وی بسیار خوب است و افراد دیگری که در زمان وی در زمینه فلسفه دین کار کرده اند را معرفی کرده است. تفاوت الهیات با فلسفه دین

نویسنده معتقد است که می‌توانیم الهیات را به عنوان شاخه ای از فلسفه دین بدانیم اما به نظر وی تنها تفاوتی که با فلسفه دین دارد فقط در این است که از کجا شروع می‌شود؟ فلسفه دین به شیوه مسیحی و اسلامی، هر دو الهیات هستند. فلسفه دین در چهارچوب مسیحیت، الهیات مسیحی و فلسفه دین از دیدگاه اسلامی، اسمی دیگر برای الهیات اسلامی است. البته باید دانست که موضوع اینقدر ساده نیست چراکه کلمه فلسفه دین در جوامع اسلامی معانی خاص خود و تعاریف منحصر به فرد را هم پیدا کرده است.

یکی از نویسندگان می‌گوید منظور از فلسفه دین اسلامی، دیدگاهی است که در قرآن و حدیث درباره دین پیدا می‌کنیم. البته این تعریفی بسیار عام است. نکته دیگر درباره رابطه فلسفه دین و کلام جدید است. به نظر بنده تفاوت بین فلسفه دین و کلام جدید از لحاظ محتوا و روش نیست چراکه در این زمینه هیچ تفاوتی ندارند و موضوعاتی شامل تاریخی بودن دین، نبوت، کثرت‌گرایی دینی، تجربه دینی و استفاده از روش‌های هرمنوتیک نسبت به متون اسلامی که تحت عنوان کلام جدید مطرح می‌شوند در فلسفه دین نیز مورد بررسی قرار می‌گیرند. موضوعات مطرح شده در فلسفه دین

برخی معتقدند فلسفه دین می‌تواند از چیزهایی که در یک دین، خاص هستند استفاده کند بنابراین نباید آن را از الهیات جدا کنیم و وقتی موضوعات نقلی و عقلی که از جاهای مختلف وارد شده را مورد تحلیل فلسفی قرار می‌دهیم بنابراین وارد فلسفه دین شده ایم. فلسفه دین در آمریکا با تأسیس انجمن فیلسوفان مسیحی به عنوان بخشی از فلسفه تحلیلی مورد توجه قرار گرفته و اولین رئیس این انجمن هم الوین پلانتینگا بود. آنها بیشتر بر معرفت‌شناسی توجه دارند و از دیدگاه‌های بیرون‌گرایانه دفاع و انسجام‌گرایی و میناگرایی افراطی را رد کرده اند. این افراد به تجربه دینی توجه بسیار زیادی داشته اند و امروزه معرفت‌شناسی اصلاح شده پلانتینگا در فلسفه دین در غرب، تبدیل به موضوعی بسیار با اهمیت شده است البته فلسفه دین، شامل معرفت‌شناسی‌های بیشتری هم هست.

امروزه تحت عنوان فلسفه دین، مباحث تاریخی همانند نظریات آنسلم، معجزه، صفات خدا، زبان دینی، اخلاق، ارزش‌های دینی، براهین وجود خدا یا توجیه اعتقادات دینی، دعا، امید و ... مورد بررسی قرار می‌گیرد و هر سال کتاب‌هایی در این زمینه چاپ می‌شود.

شود. برای فلسفه دین اسلامی هم می توانیم کارهای تاریخی انجام داده و در مورد مسائلی همانند دیدگاه های ابن سینا، ملاصدرا و خواجه نصیرالدین طوسی، صفات خدا از دیدگاه اسلامی، توحید، واجب الوجود، فعل الهی و صفات افعالی خدا، براهین وجود خدا، اخلاق اسلامی، ارزش اسلامی و مسئله شرور همانند چیستی ابلیس، روانشناسی اسلامی و موضوعات جدیدتر همانند الهیات سیاسی اسلامی، انتظار، نبوت، عرفان و ارتباط آن با فلسفه، بررسی و تحقیق کنیم. ابعاد معرفت شناسی در فلسفه دین اسلامی

در رشته فلسفه دین، چندین زیر رشته داریم. فلسفه دین تحلیلی غالباً مسیحی است و به مسائل در معرفت شناسی توجه دارد اما هیچ لزومی ندارد که همیشه اینگونه باشد بلکه می توانیم به مسائلی غیر از معرفت شناسی همانند رابطه دین و امور سیاسی، دین و هنرشناسی، اخلاق، ارزش شناسی و زبان دینی نیز بپردازیم. از سوی دیگر اگر فلسفه دین اسلامی بخواهد جامع و کامل باشد باید علاوه بر این موضوعات به مسائل دیگر همانند متافیزیک بپردازد. موضوعاتی همانند متافیزیک در فلسفه دین اسلامی می تواند شامل مسائلی همانند توحید، اختیار، نفس، روح، ارتباط مسائل ذهنی و بدنی باشد.

سه بُعد معرفت شناسی در فلسفه دین اسلامی وجود دارد. یکی این است که می توانیم متون دینی اسلامی شامل آیات و روایات را بررسی کنیم که به تبیینی فلسفی از مفاهیم معرفت شناختی که از این متون پیدا می شود برسیم. بعد دوم این است که می توانیم آثار علوم اسلامی همانند کلام، عرفان و حکمت را با همین هدف بررسی کنیم. بعد سوم این است که می توانیم مباحثی که در زمینه رشته معرفت شناسی توسط نویسندگان مسلمان در قرون مختلف وجود داشته را مورد تحقیق و بررسی قرار دهیم. همچنین می توانیم از تجربه زیبایی شناختی مسلمانان بحث کنیم. در آلمان فردی به نام نوید کرمانی که اصالتاً ایرانی است، کتابی زیبا با عنوان تجربه هنری یک مسلمان دارد که در همین راستا نوشته شده است. مسائل مغفول در فلسفه دین اسلامی

از جمله مسائل دیگری که در زبان دینی و در فلسفه دین اسلامی، بحث می شود تفاوت بین تفاسیر باطنی و ظاهری از قرآن، اینکه مسلمانان چگونه به تجربه دینی نگاه می کنند و تفاوت نوع استنتاج در مباحث کلامی، فقهی عرفانی و فلسفی هستند. از قرن بیستم تا بیست و یکم میلادی، تفاوت هایی در موضوعات مربوط به فلسفه دین پیدا می شود. به عنوان مثال علاوه بر مفاهیمی همانند تعریف علم، میناگرایی و توجیه اعتقادات که از قبل وجود داشت، امروز بحث های دیگری هم مورد توجه قرار گرفته که از جمله آنها قرینه گرایی، فلسفه تجربی، معرفت شناسی فمینیستی، تحلیل اختلاف نظر در سازمان و معرفت شناسی اجتماعی هستند.

بسیاری از این موضوعاتی که در معرفت شناسی جدید مورد بررسی قرار گرفته اند هنوز در فلسفه دین اسلامی به آنها توجهی نشده است بنابراین پیش بینی می کنم که در آینده این موضوعات جدید در معرفت شناسی، برای فیلسوفان مسلمان نیز جلب توجه کند که از جمله آنها فلسفه دین فمینیستی، تحلیل ایمان، الگوهای مختلف مطرح شده برای خدا و هرمنوتیک دینی هستند اما هنوز لازم است کارهای زیادی در این زمینه صورت بگیرد.